

Asia: VN/17651/2021

Lainsäädännön jälkiarvioinnin kehittäminen valtioneuvostossa

1. Jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet

Tulisiko kaikista lainsäädäntöhankkeista tehdä jälkiarviointi? Perustele.

ei

Jos jälkiarviointi toteutettaisiin vain osasta lainsäädäntöhankkeita, millaisin kriteerein jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet tulisi valita?

Jälkiarviointia tulee tehdä lainsäädäntöhankkeista, joilla tavanomaista laajempaa taloudellista, sosiaalista tai ympäristöllistä merkitystä ja/tai joilla on pitkän aikavälin vaikutuksia. Jälkiarvioinnilla voidaan todentaa näin lainsäätäjän asettamien tavoitteiden toteutuminen osana suurempia lainsäädäntökokonaisuuksia tai tunnistaa ei-toivottuja vaikutuksia. Jälkiarvioinnin toteuttaminen on tärkeää eritoten, jos ennakoarviointi on ollut haasteellista toteuttaa tai sen tulokset ovat ristiriitaisia.

Osa lainsäädäntöhankkeista on luonteeltaan hyvin teknisiä ja vaikutuksiltaan helposti ennakoitavia, eikä niiden jälkivaikutusten arviointi ei tuottaisi yhteiskunnallisesti relevanttia tietoa tai olisi tavoitteena tarkoituksenmukainen.

Tulisiko lainsäädännön jälkiarviointia tehdä säädöksittäin vai laajempina kokonaisuuksia? Perustele.

laajempina kokonaisuuksina [Jälkiarviointia tulee tehdä lainsäädäntöhankkeista, joilla tavanomaista laajempaa taloudellista, sosiaalista tai ympäristöllistä merkitystä ja/tai joilla on pitkän aikavälin vaikutuksia. Erityisesti kokonaisuudistukset sekä rakenteita ja prosesseja tai usean hallinnonalan lainsäädäntöhankkeet tulisi jälkiarvioida. Jälkiarvioinnilla voidaan todentaa näin lainsäätäjän asettamien tavoitteiden toteutuminen lainsäädäntökokonaisuuksissa tai osana suurempia lainsäädäntökokonaisuuksia. Jälkiarvioinnissa on mahdollista myös tunnistaa ei-toivottuja vaikutuksia. Jälkiarvioinnin toteuttaminen on tärkeää eritoten, jos ennakoarviointi on ollut haasteellista toteuttaa tai sen tulokset ovat ristiriitaisia tai uudistus etenee vaiheittain. Erityisesti tutkimuksellista jälkiarviointia on järkevää tehdä laajempina kokonaisuuksina. Näin voidaan arvioida

kokonais- ja heijastusvaikutuksia ilmiöiden sisällä ja vaikutuspiirissä. Jälkiarvioinnin rajaaminen hyvin pieniin osakokonaisuuksiin todennäköisesti tuottaisi epätäydellistä tietoa vaikutuksista.]

Pitäisikö jälkiarvioinnin tekemistä suunnitella jo lain laadintavaiheessa? Miten?

Jälkiarviointisuunnitelman tekeminen jo lain laadintavaiheessa on tarkoituksenmukainen tavoite. Näin voidaan arvioida, onko vaikutuksia tarkoituksenmukaisempaa seurata ministeriön virkатыönä vaiko esimerkiksi tieteellisenä arviointitutkimuksena. Osana jälkiarviointisuunnitelmaa tulisi pyrkiä määrittelemään arviointikriteeristö ja tavoitteet, joita arvioidaan. Arviointineuvostolla olisi tarkoituksenmukaista olla rooli jälkiarvioinnin tarpeen ja kriteerien määrittelyssä jo arvioidessaan hallituksen esitystä.

2. Jälkiarviointien resursointi ja toteutus

Miten jälkiarvioinnit tulisi rahoittaa ja resursoida?

Jälkiarvioinnin rahoitus ja resursointi tulisi kanavoida valtion talousarvion kautta keskitetysti. Näin arvioinnin tarpeen kriteerit sekä asiantuntemus arviointien tilaamisessa kumuloituisivat ja keskeiset arvioitavat hankkeet tulisivat priorisoiduiksi myös suhteessa toisiinsa, eikä vain hallinnonaloittain. Tämä tukisi strategisempaa jälkiarviointitarpeen määrittelyä ja edesauttaisi, että jälkiarviointi kohdistuisi kansallisesti kaikkein merkittävimpiin hankkeisiin hallinnonalasta riippumatta.

Miten jälkiarviointeja tulisi toteuttaa?

Lainsäädännön arviointineuvostolla tulisi olla keskeinen rooli jälkiarviointien toteutuksessa ja toteutuksen tilaamisessa esimerkiksi tutkimuslaitoksilta, yliopistoilta tai korkeakouluilta. Arviointineuvoston yhteydessä voisi toimia esimerkiksi eri tieteenaloja edustava neuvottelukunta. Jotta jälkiarvioinnilla voidaan saavuttaa aito perspektiivi voimassa olevan lainsäädännön vaikutuksista yhteiskuntaan, arvioinnin aikaperspektiivin tulee olla riittävän pitkä ja lainsäädännön voimaantulosta tulisi kulua aikaa joitakin vuosia ennen arvioinnin käynnistymistä. Tiedon kerääminen koko voimassaoloajalta tulisi kuitenkin huomioida jo lainsäädäntöprosessissa määrittelemällä arvioinnin kriteerit.

Miten varmistetaan jälkiarviointien laatu?

Jälkiarviointi edellyttää erityisasiantuntemusta, joka on järkevää koota yhden toimijan taakse. Lainsäädännön arviointineuvoston roolia olisi tarkoituksenmukaista kasvattaa koordinoimaan myös jälkiarviointia. Tämä edellyttäisi arviointineuvoston oikeasuhtaista resursointia.

Arviointi tulee suorittaa riippumattomasti esimerkiksi tutkimuslaitoksen, yliopiston tai korkeakoulun toimesta tieteellisin kriteerein.

Miten voitaisiin lisätä yhteistyötä tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa lainsäädännön jälkiarvioinnissa?

Jälkiarviointi tulisi tehdä esimerkiksi palveluhankintana alan meritoituneelta tutkijayhteisöltä tai tutkimuslaitokselta. Arviointineuvoston työn tukena voisi toimia esimerkiksi tieteellinen neuvottelukunta, joka tukisi arvioinnin hankintaprosessia.

3. Jälkiarviointien koordinointi

Tulisiko jälkiarviointien tekemistä koordinoita valtioneuvostossa? Perustelee.

kyllä [Jälkiarviointien koordinoinnin tulisi tapahtua valtioneuvoston tasolla, jolloin myös rahoitus ja resurssit kanavoituisivat keskitetyksi ja arvioinnin tarpeen kriteerit sekä asiantuntemus arviointien tilaamisessa kumuloituisivat. Koordinaatiolla olisi todennäköisesti myönteinen vaikutus arviointien laatuun ja hyödynnettävyyteen. Koordinaatio on välttämätöntä, jos jälkiarviointi halutaan selkeästi rajata kaikkein merkittävimpiin hankkeisiin.]

Miten mahdollinen koordinointi tulisi toteuttaa? Perustelee.

ministeriöiden välisenä yhteistyönä [Koordinointi olisi tärkeä keskittää yhteen vastuuministeriöön, valtioneuvoston kansliaan tai lainsäädännön arviointineuvostolle.]

Millaisia tehtäviä koordinaatioon tulisi sisällyttää?

Koordinaatioon tulisi sisällyttää esimerkiksi jälkiarviointien kriteerit, tavoitteet, menetelmien kehittäminen, aikataulusuunnitelma sekä arvioinnin lopputuloksen julkaisu. Lisäksi arviointeja tekevien tahojen kartoitus sekä laadunvalvonta.

4. Jälkiarviointien hyödyntäminen ja avoimuus

Miten varmistetaan jälkiarviointien hyödyntäminen?

Jälkiarviointien tavoitteena tulee olla toimenpidesuositusten tuottaminen osana arviointiprosessia. Jälkiarviointien lopputulos tulisi lisäksi kytkeä osaksi lainsäädäntöprosessien kehittämistä niin, että mahdolliset kriittiset arviot tulisivat huomioituiksi ministeriöiden ja hallinnonalojen työssä tulevaisuudessa ja näin lainsäädäntöprosessin kehittäminen olisi iteratiivista.

Miten varmistetaan jälkiarviointien avoimuus ja läpinäkyvyys?

Jälkiarviointien tulisi olla julkisia ja avoimesti saatavilla sekä kootusti, että kyseisen lakihankkeen verkkosivulla, siten että arviointiprosessin vaiheet olisivat yleisön seurattavissa.

Tarvitaanko erityinen internet-sivusto, jossa informoidaan jälkiarvioinneista? Perustelee.

ei [Jälkiarviointeja koskevan tiedon tulisi olla koottuna yhteen paikkaan, mutta tarpeen voi täyttää myös jokin jo olemassa oleva sivusto, joka sisältää arviointiin liittyvää aineistoa. Keskeisintä on, että lainsäädäntöön liittyvät ennakoarviot, kuten arviointineuvoston tekemät arviot, itse lainsäädäntö ja jälkiarviointiprosessi linkittyvät selkeäksi ja yhdestä paikasta löydettäväksi kokonaisuudeksi.]

Mitä tällaisen sivuston tulisi sisältää?

tehdyt jälkiarvioinnit

Onko joitain muuta mitä jälkiarviointien kehittämisessä tulisi huomioida?

STTK ry pitää tärkeänä, että lainsäädännön jälkiarviointia kehitetään kokonaisvaltaisella lähestymistavalla ja laajana kaikki hallinnonalat käsittävänä prosessina, vaikka itse prosessi olisikin selkeästi koordinoitu ja rajattu yhden toimijan vastuulle. Lainsäädännön tavoitteiden saavuttamista on mahdotonta arvioida ilman, että jälkiarviointia tehdään. Kaikkeen sääntelyyn ulottuva vaikutusten arviointi ei kuitenkaan ole yhteiskunnan ja lainsäädäntöprosessin kehittämisen näkökulmasta tarkoituksenmukaista.

Jälkiarvioinnin tulisikin olla luonteva ja prosessuaalisesti selkeärajainen osa kaikkein merkittävimpien ja heijastusvaikutuksiltaan laajimpien lainsäädäntöhankkeita. Näin lainsäädännön vaikutusten, laadun ja ennakoinnin kehittämistyö ulottuu laajasti kaikille hallinnonaloille.

Taina Vallander